

Om å ha det som grever

Månedsbrev 06/2014

Kapital i det tjuelførste århundre er boken alle snakker om. Budskapet er enkelt. Tiltakende økonomiske forskjeller er ikke naturgitt. Vi bør gjøre noe med dem.

Arne Jon Isachsen

Centre for Monetary
Economics (CME)

Le capital au XXI siècle heter originalen som kom ut i september 2013, skrevet av den da 43 år gamle professoren Thomas Piketty ved Ecole d'économie de Paris. Men skikkelig fart i sakene ble det først da den engelske versjonen av boken forelå syv måneder senere; *Capital in the Twenty-First Century*. Sjelden har en fagbok i økonomi fått så stor oppmerksomhet og solgt så godt på så kort tid.

Tiltakende forskjeller

Hva er grunnen? Grunnen er enkel. Professor Thomas Piketty tar et oppgjør med de tiltakende økonomiske forskjellene i verden. Når den ene prosenten på toppen har tatt så godt som hele inntektsveksten i amerikansk økonomi de siste 30-40 årene, da er det noe galt fatt, mener Piketty. En tilbakevending til de store økonomiske forskjellene vi hadde i Europa før 1914 – og særlig i Storbritannia og Frankrike – er lite å trakte etter. Det paradoksale, sier den franske professoren, er at det er USA som nå fører an i utviklingen av tiltakende økonomiske forskjeller. Amerika som var likhetens og mulighetens land. Der odelsretten ingen plass hadde. Der frihet og likhet var de bærende verdier. Der man ikke kunne testamentere eiendommer for generasjoner fremover. "The Earth belongs to the living", som Thomas Jefferson, forfatter av den amerikanske uavhengighetserklæringen og USAs tredje president, uttrykte det.

Visste du at høyeste marginalsatt i USA falt fra 70 prosent i 1980 til 28 prosent i 1988? I samme periode steg lederlønningene før skatt

Når temaet inntekt, formue og skatt debatteres, settes følelser i sving.

markant. Med lavere toppskatt blir ledere mer hissige på å presse frem høyere lønn, for nå vil de jo selv beholde mer av penga. De lykkes over all måte godt med dette. Den norske modellen der partene i arbeidsmarkedet kan godta lavere nominelle tillegg om staten bidrar med reduserte skattesatser, gjelder ikke for høye lønninger i andre land (og kanskje heller ikke for høye lønninger i Norge).

Det er en villet utvikling vi ser, minner Piketty om, og vil ha den progressive inntektsskatten tilbake. Det er intet naturgitt i at de økonomiske forskjellene skal være så store som de nå er blitt. Enkle politiske grep kan settes: I tillegg til en progressiv inntektskatt vil professor Piketty la arveavgift, skatt på formue, og skatt på avkastning av formue få viktigere roller å spille for en jevnere fordeling. Han mener å kunne vise at høyere marginalsatt ikke vil ha en dempende effekt på viljen til å arbeide. Men legger til at helt sikker kan man ikke være; "that is the beauty of the social sciences".

Skatt og følelser

Når temaet inntekt, formue og skatt debatteres, settes følelser i sving. Det kaller på anvendelse av samfunnsfag utover økonomifaget. Pikettys store fortjeneste er hans evne til

å trekke inn det brede, historiske bildet, tegne samfunnet i langt flere nyanser enn vanlig er, samt et nitidig arbeid for fremskaffelse av data fra mange land. Nettopp dette siste er i disse dager grunnlag for heftig debatt. Hva som debatteres mindre, er professorens påpekning av normenes betydning for skattepolitikken. Tradisjonell økonomisk teori, der lønn må sees i lys av hvilken merverdi den enkelte leder tilfører bedriften, blir for spinkel. Ganske enkelt fordi denne merverdien ikke lar seg måle. Derfor blir holdninger og normer av stor betydning for lønn og annen inntekt. Og på dette området har mye skjedd siden Reagan og Thatcher. I mange land godtar man nå forskjeller i lønn og inntekt som ville blitt sett på som helt urimelige og således helt utenkelige bare få tiår tilbake.

Inspirert av Karl Marx og Jane Austen

I introduksjonen til boken forteller professor Piketty sine lesere at han etter sin doktorgrad i økonomi Frankrike, i en alder av 22 år, fikk jobb på et universitet "near Boston" – de fleste av oss ville sagt MIT. Og videre, om sin avhandling, at den bestod av relativt abstrakte, matematiske teoremer. "Yet the profession liked my work." Selv synes han det er stusselig at profesjonen ikke er mer opptatt av virkelighetens verden. Karl Marx, minner han om, stilte de viktige spørsmålene, "...economists today would do well to take inspiration from his example".

Selv lar altså Piketty seg inspirere. Ikke bare av Marx, men også av skjønnlitterære for-

fattere som engelske Jane Austen og franske Honoré de Balzac. Både av den innlevelsen i tilværelsen for fattig og rik på sent syttenhundretall som disse eminente fortellerne gir, og for de eksakte observasjoner om inntekt og formue; priser og lønninger som finnes i deres romaner.

Tidvis er det slik at kunstneren ser lengre enn nesetippen til forskeren rekker. Jeg minner om Henrik Ibsens mange skuespill om samtidsproblemer som samtiden ikke så, fra kvinnefrigjøringen i *Et dukkehjem* til forurensning i *En samfunnsfiende*.

... holdninger og normer er av stor betydning for lønn og annen inntekt.

De kjemperike – før og nå

De kjemperike på Austen og Balzacs tid hadde mindre *velstand* enn mange nordmenn av i dag har. Tenk bare på hvor lett og billig og behagelig det nå er å reise verden rundt. Mens herskapet i Downton Abbey må humpe av sted i lite komfortable biler på hullete veier, ta støyende tog og langsomme båter, kan vi suse av sted i bil eller fly, eller ta hydrofoil over fjorden. Eller tenk på lukt og annet griseri som Ludvig den 14. måtte uttåle på sitt slott i Versailles? Man kunne kjenne på kilometers avstand at man nærmet seg slottet, heter det seg. Hva ville vel ikke stormennene av den gangen gitt for et moderne bad, med

membraner, fliser, vannklosett, badekar og god lufting?

Vi har færre tjenere nå enn på Jane Austens tid. Men flere tannleger. Mon tro hva en rikmann for vel hundre år siden ville betalt for en skikkelig sjekk av tanngarden, slik du og jeg får i dag? Par rotfyllinger, par kroner, og et dusin hull fikset på noen timer. Uten særlig smerter i dagens tannlegestoler. Men med en enorm gevinst; fravær av smertefull tannverk i årene som ligger foran.

Selv om forskjeller i formue og inntekt et stigende, er kanskje forskjellen i levestandard mindre nå enn før, i hvert fall om man ser på dem i øvre halvdel av inntektsskalaen her i landet. Det skyldes at mye av det "superrike" nordmenn gjorde i gamle dager, er langt billigere nå og således tilgjengelig for den jevne nordmann av i dag. Samt at teknologi og medisin har løst problemer man tidligere ikke hadde noen løsning på.

"Nå har vi det som grever", sier vi når livet smiler som på det beste til oss. Kanskje har vi det bedre enn de gamle grevene? I hvert fall

vi som har fått rotfylt en verkende jeksel og satt krone på toppen.

Vil boken til Piketty bli lest?

Om avkastningen på kapitalen overstiger den økonomiske veksten, og eierne av kapital i all hovedsak sparer i denne avkastning, vil kapitaleierne ta en stadig økende andel av verdiskapningen. Om de øverst på lønnsstigen stadig drar ifra dem lenger nede, trekker det i samme retning; et samfunn preget av stadig større forskjeller. Den økonomiske politikken må legges om for å møte en slik utvikling. Det er budskapet til den franske professoren.

Jeg sitter litt med følelsen av at Pikettys bok kan lide samme skjebne som Karl Marx' *Kapitalen* og Marcel Prousts *På jakt etter den tapte tid*. "Alle" er opptatt av den, men få har lest den.

6. juni 2014

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>